

HOMILIA LITERÀRIA 2009

Escrita per BIEL MESQUIDA

Senyores,

caríssims i estimats germans ganxos, en al llengua i la nació, catalans dels Països Catalans i tots els altres de qualsevol llengua, cultura i lloc del món que m'escoltau, abans de res he de dir l'alegria, la joia, l'honor i la nerviada que m'ompliren tota la còrpora quan l'alcalde, Antoni Fiol, m'encarregà aquesta comesa de trunyellar un feix de paraules, una crida, un sermó, un discurs o una prèdica per fer aquí, al lloc on l'escriptura de la dicció catalana va néixer, a Organyà.

Record boirosament que, en unes classes de català, ben clandestines dins aquell franquisme assassí i descatalanitzador, a finals dels anys cinquanta quan era un adolescent a Manacor, vaig descobrir que la font, la deu de lletra viva oral de la llengua catalana, havia eixit als Pirineus devers els segles VIII i IX, i que la primera escriptura d'aquella llengua romanç, que ja no era el llatí, foren juraments de fidelitat, declaracions de greuges i ultratges, capbreus, traduccions de textos legals o litúrgics, que aparegueren a poc a poc i de forma creixent fins a les *Homilies d'Organyà*, sermonari en què les estructures lingüístiques pròpies del català ja apareixen clares i llampants. El text més vell de la nostra literatura, l'anomenava Joan Coromines, i el primer text en què la llengua del poble esdevé llengua literària, diu Armand Puig: sis sermons anònims, escrits en una llengua entre l'oralitat i l'escriptura, que degueren ser redactats, segons les darreres recerques, l'any 1203 i anaven destinats a la quaresma de 1204. Aquest petit quadern humil de pergamí manuscrit, descobert pel savi i patriota Joaquim Miret i Sans l'11 de setembre de 1905, de vuit folis escrits per ambdues parts, amb un total de setze planes, és per a mi un tresor literari per un cantó i identitari per l'altre. Aquest petit quadern no em comunica que el llatí ha canviat tant que s'ha danomenar d'una altra manera, sinó que em demostra el naixement d'una nova consciència d'identitat i d'una comunitat determinada: una llengua nova de trinca; una nova manera de pensar, de veure, de sentir, de ser, en una paraula, de dir el món. I per a mi això és la llengua catalana: la manera i el mode que tenim els catalans, els habitants dels Països Catalans, de fer moure les neurones per pensar, dir i escriure el món i la bolla. Cal repetir ben fort allò que ja sabem però que moltes de vegades sembla que oblidam: No som catalans perquè parlem català, sinó que parlem català perquè som catalans. Aquest futur far al campanar de l'església de Santa Maria d'Organyà on es dipositarà terra de cadascun dels Països Catalans em sembla un símbol modèlic perfecte, un

espot publicitari just i necessari per orientar-nos, estimats germans en la llengua i en la nació d'aquesta llengua, en els temps confusos on vivim en què ens volen fer caure dins la negra provincialització, el bategot cantonal i el pairalisme ranciós, per donar tres noms i qualificatius a la mortor nacional.

Qui us parla? D'on surt? Què fa? Què el mou? Quins són els seus interessos? De què va? Avui en dia aquestes preguntes són les mínimes que els escoltadors s'han de fer davant la pandèmia de falsos profetes, telepredicadors d'escombraries, venedors de fum i de coses pitjors.

Aquesta veu que us sermoneja és la d'un escriptor català europeu nat a Castelló de la Plana el gener de 1947. Sí, mumare era mestra d'escola i feminista *avant la lettre*, per la qual cosa va decidir que jo arribaria a la terra al lloc on es guanyava les sopes, malgrat que una mala fi d'avantpassats seus i de mon pare havien aterrat només a lilla de Mallorca. A Castelló començaren els meus anys decisius, que van del zero als vint-i-u, els anys decisius que tenen molts diversos escenaris verbals. Al Mas d'en Sales, un llogaret rural castellonenc, mentrà per les orelles, a més del català de Mallorca amb què em bressolava mumare, el català de València que m'envoltava per totes parts. I els nadals, pasqües i estius, quan em duïen de vacances a l'illa, sentia el mallorquí que parlaven els padrins, els oncles, els familiars i els amics, els coneguts i els saludats. Estic convençut que aquesta atmosfera lingüística rica de mots, de girs, de frases, de dialectes i de músiques m'entrà en vena i quedà incrustada a l'adeena de les cèl·lules més essencials de la sensibilitat verbívora. Quan tenia tres anys destinaren els meus pares a Ciutadella, i les veus del menorquí també m'enriquieren amb un altre cantet. I de cinc anys a disset vaig viure a Manacor, Palma i Santa Maria del Camí, i em podeu bé creure quan us dic que el manacorí, el palmèsà i el santamarier, ben salats i plens de registres diversos, lèxics singulars i harmonies locals, foren una altra escola viva d'una llengua catalana que en aquells temps de grisor i d'asfíxia cultural conservava, paradoxalment, la vitalitat i la bellesa de l'idioma de Ramon Llull. Finalment, de disset anys a vint-i-un vaig viure a Barcelona, estudiant Biològiques i, sobretot, lluitant per canviar la societat i canviar la vida al costat de milers i milers de persones de tots els sexes de l'esperit, entre les quals vaig conèixer mestres savis i creadors ardents, des de la generació de la República a la de la postguerra, que em demostraren l'energia d'una llengua robusta i d'una cultura catalana bategant, resistent i combativa. Les melodies estrictes del barceloní, empeltat de ressons d'amistats de tot el Principat, varen arrodonir aquella formació lingüística ben conscient i em varen fer créixer l'amor a la meva, perseguida, inacabable i venerada, llengua catalana, a la qual vaig decidir dedicar tota la meva vida. La llengua com a casa del pensament, de l'esperit i de l'existència. Des dels vint-i-dos als seixanta-dos estic dins els meus anys d'aprenentatge i us puc ben dir que en lloc de veure que avançam en el camí difícil de l'alfabetització i de la

catalanització, m'adon que de cada vegada més ens ataquen de formes subtils i hipòcrites una legió de poders, especialment els de l'estat i els dels mitjans i les institucions espanyoles, molts dels quals es troben infiltrats dins el nostre territori, que volen l'esquarterament, la fragmentació i la desaparició de la llengua i la cultura catalanes. I que produeixen una erosió permanent contra la qual ens hauríem de rebel·lar cada dia i sense descans.

És molt important que no ens deixem dur pels tòpics. Per això, caríssims germans meus de llengua i nació, vull que m'entengueu bé quan us dic que Catalunya no és una nació, Catalunya és el bocí generador d'una nació més gran que va de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó. No renunciem mai a la unitat ni a dir les coses pel seu nom. Tots som ciutadans dels Països Catalans i ho hem de ser i ho hem de dir sense cap complex, orgullosos com heu d'estar vosaltres d'haver nascut o viure en aquest lloc on tot va començar.

Des que vaig tenir ús de raó he sabut ben a les clares que vull pensar i actuar en termes propis d'una normalitat cultural catalana i no en un estat d'excepció, per moltes de prohibicions que hi hagués durant el franquisme i per moltes de minoritzacions subreptícies o descarades que hagin existit en aquest lent i difícil procés democràtic. Anar cap a la normalitat vol dir lluitar perquè els ciutadans catalans, dels Països Catalans, de tota casta i condició, parlin un català ric, correcte, eficaç i utilitari i escriguin un català sense faltes en lloc d'aquesta llengua empobrida a cops de barbarismes i calcs, vacil·lant i esflorada, que domina arreu arreu.

Anar cap a la normalitat vol dir, com ens diu mestre Joan Solà, plantar cara a la castellanització que ataca via lleis, repressió escolar o mediàtica, plantar cara a la degradació de la llengua, a la humiliació i les agressions als catalanoparlants, etc.; que també plantin cara els governs dels Països Catalans i les entitats cíviqes, acadèmiques, culturals i municipals. Anar cap a la normalitat vol dir català a l'escola, a l'institut i a la universitat, català als mitjans de comunicació, català al cinema, català al mercat, català a la política, català a casa, català a cada català.

Però si pegam una ullada, si sobrevolam els Països Catalans durant aquesta transició que no s'acaba mai, comprovarem que hi ha una tota una sèrie de poders que no volen que es creï aquest espai cultural català normal en què el dret a l'autodeterminació seria l'horitzó. Si miram el camí de les febles autonomies, veurem que l'Estatut del Principat va poder anar per una autopista que contrastava amb les carreteres secundàries, el cafè per a tots, dels estatuts del País Valencià i de les Illes Balears. Al País Valencià la llengua catalana va haver de canviar de nom: tota una ferida simbòlica crua i cruel. A la Franja de Ponent de l'Aragó la situació també és penosa. I a la Catalunya Nord el català és testimonial com a l'Alguer. Felixment l'estat d'Andorra el té com a llengua oficial. En poques i dures paraules, la llengua i

la cultura catalanes són anihilades amb tot un conjunt d'actuacions, en què el govern de l'Estat, el govern de Madrid, té el protagonisme principal amb la complicitat d'una baixada de defenses dels governs autonòmics respectius segons les ideologies dels que comanden a cada lloc, que podrien ocupar un munter de pàgines i que sintetitz amb fets tan senzills, clars i significatius com la dificultat legal de poder veure les televisions autonòmiques a tot el territori català, l'escàndol d'uns finançaments injusts que ens treuen molt i ens retornen poc, les dificultats vigents i continuades de l'ensenyament en català a tots els nivells o l'actual espera del Tribunal Constitucional espanyol per aprovar un Estatut referendat pel poble sobirà de Catalunya, per indicar els primers fets que em vénen al cap.

Per això la meva crida es dirigeix a vosaltres, estimats ganxos, caríssims catalans, en els dos territoris més humans, més nostres, més pròxims i íntims: el municipal i l'individual. Dos territoris carregats de futur com deia mestre Blai Bonet, d'energia combativa i creativa en defensa de les evidències culturals i identitàries, en defensa de l'autoestima, d'allò que tenim i d'allò que som. Basta veure com exemple l'enrenou, i estic segur que la por, que ha mogut la consulta popular per a la independència de Catalunya que es farà el 13 de setembre de 2009, una consulta democràtica, sana, higiènica i ben catalana, d'una comissió d'Arenys de Munt, un dret legal que la conselleria de Governació de la Generalitat reconeix dins l'actual jurisdicció espanyola. I que s'emmarca també dins la llibertat d'expressió protegida per totes les instàncies europees. Això ha provocat dues reaccions ben terribles i alhora ben significatives: per un cantó el titular del jutjat contenciós administratiu número 14 de Barcelona ha acceptat a recurs un tràmit presentat per l'estat espanyol contra la consulta, i per l'altre cantó la Falange espanyola vol fer una manifestació contra la consulta. Carles Mora, l'alcalde d'Arenys de Munt, ho ha dit ben clar: A Arenys ja havíem fet dues consultes populars per soterrar la Riera. I ara volen impedir que el poble parli. Avui és Arenys de Munt, demà pot ser un altre poble. Per ara, mig centenar de personalitats catalanes de tots els àmbits culturals, socials i polítics s'han adherit al manifest de suport a la consulta. La plataforma Decidim.cat, que aplega més de 1200 càrrecs electes d'arreu dels Països Catalans amb més de 170 alcaldes i 450 municipis vol exportar la consulta a d'altres punts del país. Seròs, Sant Pere de Torelló i Olot són tres municipis que pensen repetir la fórmula. I ahir mateix la vicepresidenta espanyola De la Vega rebutja la convocatòria perquè a la constitució no hi cap l'autodeterminació ni la independència. Fixau-vos-hi bé: un acte privat promogut per una entitat ciutadana de poble pot moure el món. Això demostra que el llevat d'un municipi pot fer créixer la massa d'uns ciutadans que els poders volen adormits, uniformitzats, anestesiats i que no pensin.

Per aquí va l'altre dels meus crits despertadors, estimadíssims ganxos, cars catalans, per dir que cadascú, cada individu, cada persona, ha de ser conscient que el nostre camí primer és sentir-nos catalans, saber-nos catalans i lluitar per aquest dret fonamental. Catalanitzar cada dia els Països Catalans, a ca nostra, a la feina, al llit, a la festa, pertot arreu. La responsabilitat moral i el tremp ètic de cada català hauria de ser parlar bé, escriure bé, amb una llengua que ens permeti expressar-nos tant d'una forma personal i exacta com gustosa, útil i rica, això vol dir pensar bé i lliurement. Les grans catàstrofes del segle XX, el feixisme, lestalinisme i el nazisme, provenien d'uns pobles en què els individus deixaren el pensament personal i intransferible i caigueren en mans de cabdills, de duces i de fùhrers, de dictadors. Un pensament subjectiu en una llengua estimada és el millor antídod per no tornar a caure en aquests esclavatges que sempre seguit intenten ressortir dels ous de la serp del conformisme cofoi, el cervellcontestisme ignorant i la mediocritat nou-rica del fet de no pensar per compte propi. El poeta Pere Gimferrer m'ho deia: Cal no oblidar mai, Biel, que cada pam de llengua i cultura que els catalans perdem, és un pam de dignitat moral perduda, és un pam de país perdut.

Estimats germans ganxos, cars escoltadors, acabaré com a anticlímax d'aquesta endemesa feta a mà i a consciència, amb amor i generositat, amb la veu de quatre poetes catalans que, amb paraules alades, fonamenten afirmacions, desitjos, combats i, sobretot, drets dels catalans.

El primer és mestre Joan Alcover, del qual recordaré uns mots de la conferència que va pronunciar a l'Ateneu Barcelonès el 30 d'abril de 1904 i que són tota una lliçó fonda i radiant. Escoltau: En bona hora posem a la lira noves cordes; vaporitzem la forma per fer-la flexible i delicada; sorprenguem els secrets de laboratori; anotem les impressions subtils i fugitives; aclimatem a casa nostra els elements exòtics assimilables; mes tot això sens perjudici de la nadiua originalitat. Voleu triomfar fora de Catalunya? Sieu catalans. Voleu ser universals? Conserveu l'aire de família.

El segon mestre és Vicent Andrés Estellés, aquest poeta català de València ple de sensualitats i de sexualitats fortes, en què la poesia cívica es conjumina amb la fam, el dolor, el sexe, la bellesa, la lluita i la mort. Escoltau:

Els amants

La carn vol carn

Ausiàs March

No hi havia a València dos amants com nosaltres.

Feroçment ens amàvem del matí a la nit.
Tot ho recorde mentre vas estenent la roba.
Han passat anys, molts anys; han passat moltes coses.
De sobte encara em pren aquell vent o l'amor
i rodolem per terra entre abraços i besos.
No comprenem l'amor com un costum amable
com un costum pacífic de compliment i teles.
Es desperta, de sobte, com un vell huracà,
i ens tomba en terra els dos, ens ajunta, ens empeny.
Jo desitjava, a voltes, un amor educat
i en marxa el tocadiscos, negligentment besant-te,
ara un muscle i després el peçó d'una orella.
El nostre amor és un amor brusc i salvatge,
i tenim l'enyorança amarga de la terra,
d'anar a rebolcons entre besos i arraps.
Què voleu que hi faça! Elemental, ja ho sé.
Ignorem el Petrarca i ignorem moltes coses.
Les *Estances* de Riba i les *Rimas* de Bécquer.
Després, tombats en terra de qualsevol manera,
comprenem que som bàrbars, i que això no deu ser,
que no estem en l'edat, i tot això i allò.

No hi havia a València dos amants com nosaltres,
car d'amants com nosaltres en són parits ben pocs.

El tercer mestre és el poeta, intel·lectual i traductor dels clàssics, Carles Riba, que aquest 2009 fa cinquanta anys que ens deixà, coratjós, mític i, sobretot, bruixola moral i cultural catalana en la duríssima postguerra, que durant el seu exili va escriure les magnífiques, modèliques i ben polítiques, en el sentit noble del mot, *Elegies de Bierville*. He triat un fragment de la número IX, dedicada al mestre, artífex del català modern, Pompeu Fabra, on Riba ens diu que la seva pura existència física és ja una afirmació de voluntat de ser i de negativa a subjugar-se, a deixar-se subjugar. Una prodigiosa afirmació de lluita, com comentava mestre Gabriel Ferrater.

Elegies de Bierville

IX

Per a Pompeu Fabra

Glòria de Salamina vermella en el mar a l'aurora!
Adormits en el vent de Queronea, xiprers!
Esplendor per als ulls o malencònica estampa,
crit d'arribada o foc sota la cendra d'un nom,
llocs! la meva presència amb cor violent us competa,
mots! la meva veu assedegada us fa plens.
Si en el meu cos carnal solament un triomf inefable
va poder-me engendrar contra la nit i el no-res
(entre els braços del pare, oh mare en la llum i en la Gràcia,
pura presa en el pur començament dels meus anys!),
no calia victòria amb humiliació de reialmes
ni importava un ponent buit de la fuga i la sang,
perquè fos deixada en el solc incansable dels segles
la furiosa llavor per al meu ésser civil.
El que fou necessari i bastava, és que uns homes sentissin
dom no hi ha fast més dolç, que ésse' i gustar-se un mateix;
simplement, subtilment, sabessin com no hi ha inútil
cap esperit, si creix lliure en la seva virtut;
que per podè' esdevení' el que volien llurs déus, en la forma
viva del que eren ja des de l'arrel de llurs ñmorts,
consentissin a fer-se, ells diversos! iguals en les armes,
persuadits per la llei, ells que es dictaven les lleis,
i a la força més forta que estreny o que inunda, oposessin
la raó que es coneix i l'escomesa viril.ç
Homes que vau mesurar i acomplir accions més que humanes
per merèixer l'orgull d'ésse' i de dir-vos humans,
jo em reconec entre els fills de les vostres sembres il.lustres:
sé que no fórem fets per a un destí bestial.
La llibertat conquerida en l'apassionada recerca
del que és ver i el que és just, i amb sobrepreu de dolor,
ens ensenyàreu que on sigui del món que és salvada, se salva
per al llinatge tot dels qui la volen guanyar;
i que si enlloc és vençuda i la seva llum és coberta
per la tempesta o la nit, tota la terra en sofreix.
Sí, però l'esperança meravellosa traspassa,
crida, més real que la tenebra o l'estel
-ossos decebutos i l'heroica pira en el vespre
desesperat- per a molts sembla d'antuvi una fe;
sols que té menys espera i arrenca de tots els exilis
cap al seu crit, i els batuts van retrobant-se soldats.

I acabaré amb un dels mestres més excel·lents de la Renaixença, Miquel Costa i Llobera, poeta daltíssima potència verbal, arquitecte de palaus de mots bastits amb una mètrica estricta i novella, una música amarada de ressonàncies clàssiques i un sentiment de paisatge i del país que es fa vida, cànon, veritat i catalana energia irradiadora de bellesa.

El pi de Formentor

Mon cor estima un arbre! Més vell que l'olivera,
més poderós que el roure, més verd que el taronger,
conserva de ses fulles l'eterna primavera,
i lluita amb les ventades que atupen la ribera,
com un gegant guerrer.

No guaita per ses fulles la flor enamorada;
no va la fontanella ses ombres a besar;
mes Déu unguí d'aroma sa testa consagrada
i li donà per terra l'esquerpa serralada,
per font la immensa mar.

Quan lluny, damunt les ones, renaix la llum divina,
no canta per ses branques l'aucell que encativam;
el crit sublim escolta de l'àguila marina,
o del voltor qui puja sent l'ala gegantina
remoure son fullam.

Del llim d'aquesta terra sa vida no sustenta;
revincla per les roques sa poderosa rel,
té pluges i rosades i vents i llum ardenta,
i, com un vell profeta, rep vida i s'alimenta
de les amors del cel.

Arbre sublim! Del geni n'és ell la viva imatge:
domina les muntanyes i aguaita l'infinit;
per ell la terra és dura, mes besa son ramatge
el cel qui l'enamora, i té el llamp i l'oratge
per glòria i per delit.

Oh! sí: que quan a lloure bramulen les ventades
i sembla entre l'escuma que tombi el seu penyal,
llavors ell riu i canta més fort que les onades,

i vencedor espolsa damunt les nuvolades
sa cabellera real.

Arbre, mon cor t'enveja. Sobre la terra impura,
com a penyora santa duré jo el teu record.
Lluitar constant i vèncer, reinar sobre l'altura
i alimentar-se i viure de cel i de llum pura...
oh vida! oh noble sort!

Amunt, ànima forta! Traspassa la boirada
i arrela dins l'altura com l'arbre dels penyals.
Veuràs caure a tes plantes la mar del món irada,
i tes cançons tranquil·les 'niran per la ventada
com l'au dels temporals.

Moltes de gràcies!

Telloc (Mallorca, Països Catalans, Europa), setembre de 2009

<http://www.organya.cat/fira-del-llibre-del-pirineu/premis-literaris-homilies-dorganya/homilia-literaria-2009>